humanitas

OKTOBER 1960 VIJFTIENDE JAARGANG NO. 5

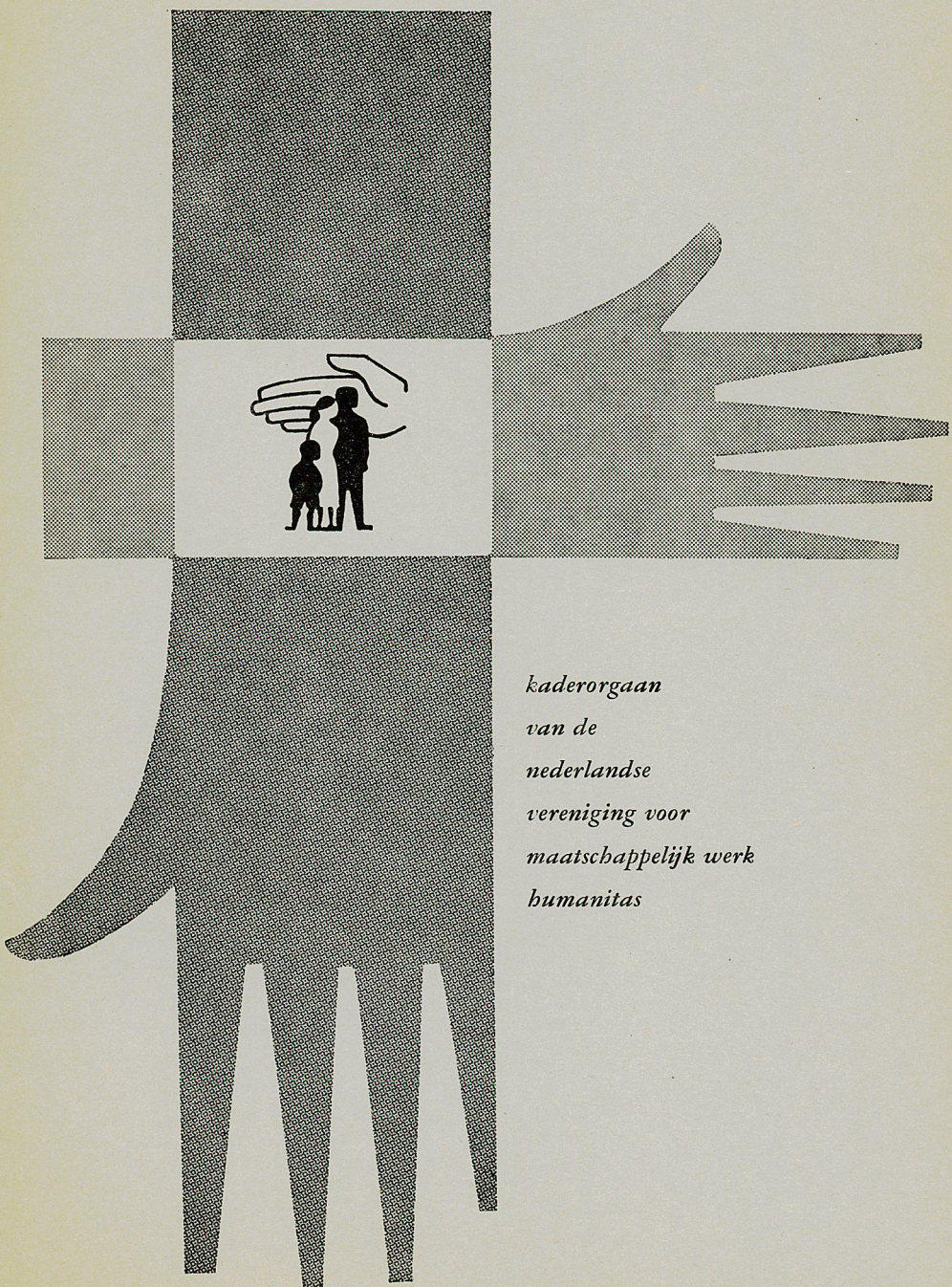

kaderorgaan
van de
nederlandse
vereniging voor
maatschappelijk werk
humanitas

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS' J. W. BROUWERSSTRAAT 16 AMSTERDAM

REDACTIE:

MEJ. M. DIJKSTRA, *hoofdredactrice*

N. F. A. de Graan: *red. Secties Algemeen maatschappelijk werk en Bejaardenzorg*

P. E. Hutte: *red. Sectie Reclassering*

Mej. L. Hymans: *red. Probleemgebieden*

H. van Schaaik: *Redactiesecretaris*

J. Terlouw: *red. Sectie Gezinsverzorging*

C. Uitenbogaard: *red. Sectie Kinderbescherming*

DAGELIJKS BESTUUR:

Mr. dr. J. in 't Veld, voorzitter

Mr. B. v. d. Waerden, vice-voorzitter

M. Dijkstra, secretaris

Dr. L. I. de Winter, penningmeester

C. M. Swiebel

J. Landman, G. Rietveld

ereleden P. C. Faber en F. H. W. Vliegen

CENTRAAL BUREAU:

J. W. Brouwerstraat 16, Amsterdam

Telefoon: K. 20 - 721044

Mej. M. Dijkstra, directrice

INHOUDSOPGAVE

109 J. E. Verwoerd; sociale gedragsvorming

114 H. Beuke; wantoestanden? in Nederlandse inrichtingen voor kinderbescherming

119 Mej. L. Hijmans; gemeenschappen in beweging

124 Landelijke contactdag leidsters kinderverzorging

127 Boekbesprekingen

Omslag en lay-out: Frans Bartels

SOCIALE GEDRAGSVORMING (V)

criminogene factoren in het gezin

De volwassene van middelbare leeftijd en daarboven, die in een gezelschap van leeftijdsgenoten als zijn mening te beste geeft, dat het met de jeugd-van-tegenwoordig toch maar treurig gesteld is, dat deze jeugd geen doorzettingsvermogen kent, brutaal is, alleen maar uit is op pretjes, geen eerbied heeft voor de oudere, uit is op veel geld verdienen en nog meer uitgeven, is zeker van de bijval van velen.
Als men geregeld met een vrij grote groep tamelijk ernstig criminele jeugd in aanraking komt zou men geneigd kunnen zijn om bovenstaand oordeel van harte te onderschrijven. Toch menen wij, dat 'de jeugd' door zulk een kwalificatie ernstig onrecht wordt aangedaan. Immers, is de exclamatie zoals boven weergegeven, niet een verschijnsel van alle volken en van alle tijden geweest?
Het is toch immers wel zeker, dat naast de aangeboren eigenschappen, de groep waarin het kind opgroeit naar de volwassenheid, zeer grote invloed uitoefent op zijn mens-wording. Zonder te willen of durven stellen, dat de mens slechts een produkt van zijn omgeving en opvoeding is, mag toch de invloed van het milieu (in de ruimste zin) en deze opvoeding niet gering geacht worden, integendeel.
Bij het behandelen van een aantal factoren, die mede hebben geleid tot het criminele gedrag van jeugdigen, zouden we de aanleg-factoren buiten beschouwing willen laten. Ons inziens liggen deze aanleg-factoren zo individueel verankerd en zozeer op het terrein van psycholoog en psychiater, dat hier moeilijk een meer algemene uitspraak over kan worden gedaan. Wel is het de ervaring, dat de criminele gevallen, die toch wel duidelijk op aangeboren eigenschappen wijzen en waar verder het gezin goed genoemd kan worden, meestal door leken uitermate moeilijk kunnen worden opgevangen en dat een gewoon gevangenisverblijf met een eventueel daarop volgende reclasseringspoging zonder deskundige hulp weinig kan doen.
Als uitgangspunt voor onderstaande beschouwing werd uitgegaan van een onderzoek, omvattende 100 jongemannen, die tot een straf, door te brengen in de Bijzondere Gevangenis voor Jongemannen te Zutphen, werden veroordeeld. De gemiddelde leeftijd van deze groep was ruim 19 jaar.
Van deze honderd jongemannen waren 35 afkomstig uit incomplete gezinnen, m.a.w. gezinnen waar door overlijden of echtscheiding één der huwelijkspartners (of beiden) ontbrak(en). De 65 complete gezinnen waren ten dele nog samengesteld uit huwelijkspartners, die echter niet samen de natuurlijke ouders van de pupillen waren. Het aantal gezinnen waarin de ouders tevens de natuurlijke vader en moeder van de kinderen waren, bedroeg ongeveer de helft van het onderzochte aantal.
Het is zonder meer duidelijk, dat een gebroken gezinssituatie een grote invloed op de jongemensen heeft moeten uitoefenen. Enerzijds een affectief zeer geladen

sfeer, wat een evenwichtige opvoeding meestal niet ten goede komt, anderzijds de spanningen bij de ouders, die zoveel met zich zelf hebben uit te vechten, dat er vaak te weinig aandacht (en geduld) voor de kinderen overblijft. Maar ook de stiefvader of -moeder blijkt toch wel in veel gevallen een minder gelukkige opvoeder(ster) te zijn dan men wel mocht hopen.
Een tweede, zeer belangrijk facet is de wijze, waarop het kind in het gezin werd opgevoed. Van de honderd jongemannen groeiden er 33 op in een gezin, waarvan men kan zeggen, dat de opvoeding er aan redelijke eisen vrijwel voldeed. Hiermede bedoelen we, dat er een voldoende besef en aanvaarden leefde van de spelregels der maatschappij, dat de kinderen aan bepaalde regels gebonden waren, dat er thuis regelmaat heerste en dat voldoende aandacht geschonken werd aan de pedagogische en affectieve zijde van de opvoeding.
Daarnaast staat een groep van 16 pupillen, waarvan we de opvoeding zeer zwak sociaal zouden kunnen noemen. Meestal was op hun opvoeding het omgekeerde van toepassing van wat boven over het goede gezin werd gezegd.
Over blijft dan de tussengroep van iets meer dan de helft van het aantal onderzochte gevallen. Hierbij kan hoogstens gesproken worden van een heel matige opvoeding. Vooral in de regulering van het leven schieten beide laatste groepen meestal ernstig te kort.
Belangrijk is, naast het gezin, de school. Hoe is het nu gelopen met de schoolopleiding van dit honderdtal? Het blijkt, dat slechts 32 jongemannen meer onderwijs heeft genoten dan de vorming van de lagere school. Daarnaast staat, dat 48 jongemannen de lagere school niet eens geheel doorlopen hebben. Het aantal jongelieden, dat een diploma haalde bij hun vervolgonderwijs, zoals LTS, ULO of HBS, is te verwaarlozen gering. Opvallend is, dat zij na een half jaar tot een jaar het technisch onderwijs verlieten, één tot enige jaren ULO-onderwijs volgden en er dan mee ophielden; enkele klassen van de HBS doorstrompelden en er dan de brui aangaven. Over het algemeen was dit staken van verdere opleiding niet een gevolg van een gebrek aan capaciteiten, doch vooral te wijten aan gebrek aan inspanning en animo. De stimulans, de drang en zo nodig de dwang der ouders mist men bij deze gevallen vrijwel steeds, ook al ziet men het belang van een goede (vak)opleiding zelf wel in. Maar al te gemakkelijk wijkt men voor de onlustgevoelens ten opzichte van de school en geeft het kind zijn zin.
En dan moet dit kind zich een plaats verwerven in het arbeidsproces. Een motief om de opleiding af te breken is meestal: ik wil werken en geld verdienen. Dat men ook op school zou kunnen werken komt meestal niet bij hen op of wordt afgedaan met de kreet: dat is heel wat anders! De groep onderzochten was gemiddeld drie à vier jaar in het arbeidsproces opgenomen. Van deze honderd jongelui hadden in deze paar jaren er 70 meer dan vijf werkgevers en 50 meer dan tien werkgevers gehad, terwijl bijna 20 jongelui reeds meer dan twintig maal van werk was veranderd. En zij wisselden niet slechts van werkgever, maar ook meestal van werkbranche.
Ook hier mist men vrijwel steeds de leidende hand der ouders. Integendeel, de ouders kijken vaak meer naar de hoge lonen van hun kinderen en stimuleren daardoor snelle wisseling naar beter betaalde jobs dan dat zij hun kroost trachten bij te brengen, dat de werknemer mede-verantwoordelijk is voor het bedrijf waar hij werkt en op die wijze een zekere binding aan werk en bedrijf tracht mee te geven.
Maar naast het werk heeft de mens ook zijn vrije tijd! Hoe benutte de onderzochte groep nu deze vrijheid? Men ervaart alras dat vrijwel nimmer sprake is van een vrijetijdsbesteding, wel van een 'verdoen' van de vrije tijd. Een enkeling heeft nog een zekere binding aan een voetbalclub, zijn stam-biljart-café, een clubhuis of iets dergelijks. De grote meerderheid, zeker 90 pct. van de onderzochte groep, heeft een doelloze wijze waarop de vrije tijd wordt doorgebracht. Frites-kramen, ijsbars en dergelijke etablissementen nemen een grote plaats in hun leven in, naast rock-and-

roll-kelders, straathoeken en meer dergelijke oorden van vermaak, dit alles gelardeerd met bioscoopbezoek en bromfietsraces. Van leiding der ouders merkt men hoogst zelden iets, integendeel, deze zoeken op hun eigen wijzen ook hun vertier buitenshuis, zodat het thuis ongezellig is en de jeugd niet noodt tot thuisblijven.
Dit alles kost echter geld. De zakgelden, die deze jongelieden wekelijks vaak verteerden, lagen bijzonder hoog. En toch was het heel vaak nog onvoldoende. De weg tot de misdaad is dan nog maar een hele kleine stap. Het merendeel van de jongelui maakte zich aan vermogensdelicten schuldig. Verduistering bij hun werkgever, oplichting en verder diefstal in alle mogelijke vormen waarin men diefstallen kan plegen, terwijl er altijd wel liefhebbers voor heling waren te vinden, die meegenoten van de heldendaden van hun straathoekvrienden om een volgende maal zelf aan een rooftocht deel te nemen!
Naast de 85 pct. vermogensdelicten, komt men een 10 pct. geweldsdelicten tegen. Dit zijn de beruchte gevallen van overvallen op winkeliers, tankstation-bedienden en een enkele ernstige vechtpartij, alsmede de joy-riders die politieagenten ondersteboven trachten te rijden, e.d. publiek meer. De laatste 5 pct. zijn zedendelinquenten.
Het is natuurlijk inderdaad zo, dat honderd jeugdige gevangenen geen maatstaf zijn voor de mentaliteit van de gemiddelde Nederlandse jongeman van 19 jaar. Zelfs niet van de gemiddelde nozem of brozem of hoe men deze groep opvallende jeugd ook maar wil noemen. Onloochenbaar is het echter, dat de bevolking van Vught en Zutphen (beide gevangenissen, waarin jeugdigen zijn gedetineerd) voortkomt uit de Nederlandse jeugd van 18 tot 25 jaar. En dat naast hen een veelvoud van het getal gedetineerden door de rechter tot boetes en/of voorwaardelijke gevangenisstraffen werden veroordeeld, terwijl ook de vonnissen van kantonrechters wegens alle mogelijke vormen van verkeersovertredingen en dronkenschappen legio zijn.
Ontmoet men deze jeugd en weet men een beetje door hun façade heen te kijken, dan zijn het meestal toch nog zulke kinderen! En hoe komen ze nu in deze status? Een status die ze zeker niet bewust gezocht en nog minder begeerd hebben?
En dan moet men, mijns inziens, in verreweg de meeste gevallen teruggaan naar het gezin. In veel gevallen ziet men reeds het gezin ten opzichte van het zeer jeugdige kind tekortschieten. Vaak heeft de moeder, hebben de ouders, onvoldoende tijd en aandacht voor de kleine(n). Al zijn ze nu gehuwd en al zijn er dan een paar kinderen, 'zij mogen toch ook nog wel wat hebben en van hun jonge leven genieten!'. Ze laten de kinderen alleen thuis en gaan zelf uit, of sturen de kinderen de straat op om alleen thuis hun genoegens te beleven. Het kind wordt hierbij verwaarloosd en vindt thuis niet de geborgenheid, die het zo broodnodig heeft. Al heel jong vindt het kind op straat zijn leefmilieu inplaats dat het dit vindt in de beschermende omgeving van 'thuis'. Als daarnaast nog komt, dat er spanningen tussen de ouders heersen, die uitgroeien naar een elkaar verlaten, hetzij tijdelijk, hetzij voorgoed, dan dreigt het kind met recht de dupe van de situatie te worden.
Maar ook in die gezinnen, waarin naast de vader ook de moeder (een deel van de dag) uit werken gaat, vaak met de allerbeste bedoelingen en terwille van de kinderen, dreigt het kind te kort te komen aan de zozeer gewenste geborgenheid. Het is immers vaak zo met het werk van moeder, dat zij juist weg is in de uren, dat het kind na school weer thuis is, terwijl moeder dan kantoren schoonhoudt e.d. meer.
Er was eens een moeder, die de verzuchting slaakte, dat er twee heel goede uitvindingen waren gedaan, nl. scholen en bedden, waarin je de kinderen kwijt kon. Dit was een heel goede moeder, die haar grote gezin uitstekend verzorgde, maar toch blij was haar kroost zo nu en dan van de vloer te hebben. Erger wordt het, als de ouders de school helemaal gaan beschouwen als een opberg-instituut, waar men zoveel mogelijk voor het kind dient te doen en die het kind zo lang mogelijk bezighoudt. Dit zoveel mogelijk voor het kind doen, moet vertaald worden, nl. dat de school ook materieel zoveel mogelijk voor het kind doet, zoals b.v. voor de oorlog, toen het kind

middageten op school kon krijgen, ten dele werd gekleed, in de warme lokalen kon overblijven, e.d. meer. Daarnaast staat dan heel vaak, dat men niet de minste belangstelling voor de vorderingen van het kind heeft, terwijl de ouders, als het kind klaagt over de school, veelal zonder meer, ook zonder onderzoek, de zijde van het kind kiezen en zich daarbij tegenover het personeel van de school stellen. Controle op het schoolgaan wordt door deze ouders weinig uitgeoefend en spijbelen komt dan ook veelvuldig voor. Is het dan een wonder, dat het kroost uit zo'n gezin, indien van binnenuit niet bijzonder leergierig, over het algemeen niet tot grootse leerprestaties komt, terwijl door doubleren als gevolg daarvan de animo voor het schoolgaan tot een minimum slinkt? En, als de stimulans van geïnteresseerde en meelevende ouders ontbreekt, dat dan in de meeste gevallen ook van een voortgezette opleiding, waarbij de avonduren door huiswerk in beslag wordt genomen, terwijl er juist zo'n mooi stuk op de televisie is, er net zo'n mooie film draait en al dergelijke dringender evenementen meer, die het huiswerk en een vlotte studie belemmeren, weinig of niets terecht komt? Dit zelfde verschijnsel zien we, als deze jeugd in het arbeidsproces wordt opgenomen. In een aantal gevallen wordt er nog wel gezocht naar een vak, waar de jongen meent zin in te hebben. Maar als dan al spoedig blijkt, dat men, om vakman te worden, zich moet inspannen, men cursussen moet volgen en soms de eerste tijd minder verdient dan ongeschoold personeel, dan wordt zeer vaak al heel gauw het vak het vak gelaten en ziet de jongen alleen nog maar de verdiensten. Een ander deel begint zijn arbeidscarrière al direct met het zoeken naar de hoogst gehonoreerde betrekking. Bij een dergelijke arbeidsinstelling spelen naast de inhoud van het loonzakje vooral ook lust- en onlustgevoelens een zeer grote rol. Liefde voor het vak, trouw in het werken, medeverantwoordelijk-zich-voelen voor het bedrijf dat men dient, is bij hen zelden te bespeuren. Het directe gewin speelt een overwegend sterkere rol dan een geringer beloning met aanmerkelijk betere toekomstperspectieven. Binding aan een bepaald beroep wordt zelden gevonden, frequente wisseling van werk en werkgever des te meer. Op den duur ziet men de onrust groter worden, waardoor de wisselingen steeds sneller plaatsvinden.

Het is duidelijk, dat in deze levensperiode de ouders hieraan nog veel zouden hebben kunnen doen. Hoe spreekt vader over zijn eigen werk? Wat ziet het kind van moeders werk thuis? Krijgt het kind raad, nemen de ouders wel eens contact op met het bedrijf waar hun kind werkt? Of beperken de ouders zich tot het in ontvangst nemen van het loonzakje aan het einde van de week? En laten zij soms daarbij duidelijk merken, zeggen het misschien wel hardop, dat een hoger bedrag hen uitermate welkom zou zijn? In veel van de onderzochte gezinnen hadden de verdienende kinderen door hun loonzakje een machtspositie in het gezin veroverd! Hoe hoger loon, hoe beter kind! Het gezamenlijke loon wordt in vele gevallen gestoken in de aanschaf van kostbare goederen op afbetaling, terwijl ook aan de maaltijden geen gering bedrag wordt uitgegeven. Men leeft over het algemeen op de top van het gezinsinkomen of zelfs nog iets daarboven. Alle werkers in het gezin worden daardoor voortdurend opgejaagd om het hoogst mogelijke loon in te brengen; de afbetaling moet immers doorgaan en anderzijds wenst men ook op de maaltijden niet te bezuinigen.

Maar ook de jongeman, die dit hoge loon thuis brengt, begint zijn eisen te stellen en laat zich weinig meer gezeggen. Hij stoort zich betrekkelijk weinig meer aan de regels van huis en gaat zijn eigen leventje leven. De zakgeldbedragen, die deze jongemensen per week opmaken, zijn vaak niet gering. Bedragen van *f* 25,— tot *f* 40,— per week en meer zijn niet abnormaal, terwijl zij daarnaast soms nog afbetalingen op bromfiets of scooter (met kleding) hebben lopen. Van controle der ouders op de besteding van dit 'zakgeld' is meestal geen sprake. Tegenslagen mogen niet voorkomen, want daar is het economisch beleid meestal niet op berekend. Ziekte, ontslag, een ongeval doen de hele berekening vastlopen, evenals een grotere reparatie aan de bromfiets, of de noodzaak plotseling nieuwe kleding aan te schaffen. Komt, wat nogal eens gebeurt,

plotseling de noodzaak om met enige spoed te huwen, en rust plotseling de zorg voor een eigen huishouden en de voorbereiding voor de komst van een nieuw leven op deze onervaren schouders, dan komen deze jongeren gemakkelijk in een paniekstemming, omdat zij nooit geleerd hebben zorgen te onderkennen en te overwinnen. De oplossing om de problemen op te lossen met andermans geld en goed is dan vaak de gemakkelijkste en vlotste weg.
De vrijetijdsbesteding, die vaak reeds vanaf de vroegste jeugd geheel en alleen op straat gevonden werd, onttrekt zich geheel aan het oog der ouders. Deze weten meestal niet, waar hun kroost zich ophoudt, met wie hun kinderen omgaan en wat ze doen. De wezenlijke belangstelling ontbreekt bij de ouders ook vaak. Zij menen, dat hun kinderen nu oud en wijs genoeg zijn om op zichzelf te passen, maar de geestelijke wapenrusting om dit op-zichzelf-passen te kunnen effectueren hebben zij hun kinderen onthouden.

Het is natuurlijk niet zo, dat het beeld, dat hierboven geschetst werd, van toepassing is op onze gehele jeugd, gelukkig niet. Er zijn nog steeds zeer veel gezinnen, waarin de ouders alles doen en alles over hebben voor hun kinderen. Werkelijke liefde en belangstelling voor hun kinderen worden nog in de meeste gezinnen gevonden. Ouders die hun huis steeds open hebben staan, niet slechts voor hun eigen kroost, maar daarbij ook graag zien dat hun zoons en dochters hun vrienden en vriendinnen meenemen naar huis, zijn er legio.
Waar dit echter ontbreekt, waar de vorming en opvoeding bij voorkeur wordt overgelaten aan anderen, waar de ouders zelf het voorbeeld geven van een gemakzuchtige en egoïstische levensopvatting, daar dreigen voor het kind grote gevaren.
In een tijd, waarin het leven jachtig is, waar de publiciteitsorganen iedere spanning in de wereld onmiddellijk doorgeven, waarin ieder van nabij getuige kan zijn van grote en kleine gebeurtenissen, daar dient het gezin een beschermend pantser te zijn om het kind, een kring waarin het kind rust en geborgenheid kan vinden en tot zichzelf kan komen.
Een gezond gezinsleven vormt gezonde en evenwichtige kinderen, maar de dreiging van het omgekeerde is evenzeer aanwezig. Voor een niet onbelangrijk deel is de oplossing van het jeugdprobleem mijns inziens te vinden in de oplossing van vele gezinsproblemen. Helaas is het laatste vaak heel moeilijk te verwezenlijken.

J. E. VERWOERD

KINDERBESCHERMING

wantoestanden ?
in nederlandse inrichtingen voor kinderbescherming

1. Verzorging en opvoeding in kindertehuizen

Het is al weer enige tijd geleden dat de grote pers onder dergelijke aandachttrekkende koppen lezend Nederland opmerkzaam maakte op geschrift Nr. 31 van de Nationale Federatie voor Kinderbescherming, getiteld: 'Verzorging en opvoeding in kindertehuizen'.
Dit geschrift is een rapport van een onderzoek, verricht in opdracht van de Nationale Federatie, ingesteld in 38 inrichtingen en tehuizen, door een werkgroep, bestaande uit deskundigen, samengesteld door het Nederlands Instituut voor Preventieve Geneeskunde en onder leiding van prof. dr. J. Koekebakker, Hoofd van de afdeling Geestelijke Volksgezondheid van dit instituut.
Het doel van het onderzoek was, na te gaan op welke wijze de differentiatie van inrichtingen en tehuizen zou kunnen worden bevorderd, op zodanige wijze, dat niet langer onderscheidene categorieën kinderen in één tehuis, doch in verschillende tehuizen, aangepast aan hun aard en behoeften, zouden worden opgevoed.
Deze opvoeding wenste men een wetenschappelijker basis te geven ten einde te komen tot de ontwikkeling van methodieken, er op gericht het kind een betere kans op heropvoeding en herstel te bieden.
De zgn. 'Commissie-Koekebakker' meende dit doel het best te kunnen benaderen door een nauwkeurige inventarisatie te maken van de thans reeds toegepaste methoden en werkwijzen.
De werkgroep veronderstelde daar het best achter te kunnen komen door een gedegen onderzoek van de leefsituatie van het kind in tehuis of inrichting.
Aan deze leefsituatie onderscheidde men vier aspecten, die in het rapport uitvoerig worden behandeld, nl.:

1. Medisch onderzoek en verzorging
2. Opvoeding en opleiding in de inrichtingen
3. De medewerking van psychiater, psycholoog en maatschappelijk werker
4. Organisatorische problemen

De middelen, waarvan men bij het onderzoek ter plaatse gebruik maakte, waren in de eerste plaats gesprekken met de betrokkenen: directies, personeel en kinderen; in de tweede plaats laboratorium-onderzoek.
Op deze wijze werd een grote hoeveelheid materiaal verkregen die in het rapport werd verwerkt en die onbarmhartig de schijnwerper richt op het wel, maar vooral op het wee van de opvoeding in internaatsverband.

Zoals ik reeds schreef, ging het er vooral om te ontdekken welke methoden nu reeds worden gebruikt, ten einde, aanknopend aan de in de praktijk opgedane ervaringen, te komen tot een advies ten aanzien van de ontwikkeling van de voorkeur verdienende methoden.
Welnu, dit doel werd niet bereikt. In het gros der inrichtingen vielen geen methodieken of bewuste werkwijzen te ontdekken. In het gros der inrichtingen bleek de verzorging en opvoeding onvoldoende tegemoet te komen aan de behoefte van de kinderen.
In de slotbeschouwing resumeert de commissie enige resultaten van het onderzoek, die belangrijk genoeg zijn om hier ten dele volledig weer te geven.

1. Het dagelijks verzorgingssysteem laat in de meeste inrichtingen geen ruimte voor een individualiserende behandeling.

Op tal van tijdstippen van de dag kan eenvoudig geen rekening gehouden worden met de fundamentele bio-sociale behoeften van het kind. De bijzondere behoeften van verschillend geaarde kinderen komen zodoende zeker niet aan hun trek. Bovendien worden deze door het ontbreken van een verantwoord medisch onderzoek, een systematisch vastleggen daarvan en een regelmatige controle in zeer veel gevallen onvoldoende gekend.

Met de bio-sociale behoeften wordt bedoeld o.m. de behoefte van het kind aan een dagindeling, aangepast aan zijn ontwikkelingsstadium en afgestemd op zijn behoeften, dus *niet* b.v. opstaan om 6.30 uur en om 8.30 uur pas aan het ontbijt; dat houdt ook in, zijn behoefte aan een goed samengestelde voeding en dus geen vatgroenten in de zomer bij voorbeeld. Dat houdt ook in, bevrediging van zijn behoefte aan aandacht van de leidster of leider, die uiteraard niet of onvoldoende geboden kan worden als de groep te groot is (b.v. 20 kinderen) of als op de 'drukke' momenten van de dag teveel personeelsleden hun vrije uren hebben.

2. *Zonder een dergelijke (goede) verzorgingsbasis is een optrekken van een pedagogisch en re-educatief behandelingssysteem al een bijzonder hachelijke onderneming. In de meeste gevallen was er noch voor inrichtingen of kindergroepen in hun geheel, noch ten aanzien van het individuele kind sprake van een weloverwogen behandelingswijze, welke een opvoedings- of heropvoedingsplan tot achtergrond had. Evenmin kan dit behandelingsplan zich uitstrekken tot school- en vakopleiding, die geconformeerd bleken aan een opleidingssysteem voor een kind in de gewone maatschappij.*

In deze conclusie stelt de werkgroep nog eens, dat de basis voor elke doelgerichte opvoeding, een goede verzorging dient te zijn: een weloverwogen voeding, een zorgvuldige medische bewaking en voldoende bevredigende contacten met volwassenen en leeftijdsgenoten.
Het blijkt, dat deze basis in het merendeel der inrichtingen ontbreekt. Het is dan ook niet te verwonderen, dat in een groot aantal inrichtingen geen overwogen opvoedingsplan bewust wordt gehanteerd. Het kan niet anders of het gebrek aan beleid ten aanzien van de opname van kinderen, en ten aanzien van de hantering van pedagogische vraagstukken de dagelijkse leefsituatie betreffende, moet tot grote verspilling van energie bij de betrokken — toegewijde — opvoeders leiden.
Een belangrijke conclusie in dit hoofdstuk is bovendien, dat de directies hun medewerkers pedagogisch te weinig leiding geven. Dit valt niet te verwonderen als we op pag. 404 lezen, dat van de 98 geënqueteerde directieleden, paviljoen- of afdelingshoofden, er 23 zijn met de opleiding van een school voor maatschappelijk werk, 24 het diploma kinderbescherming bezitten of daarvoor werken en 5 anderen een academische opleiding genoten, die niet op het opvoedingswerk was gericht. Ongeveer 50 pct. van deze, een grote verantwoording dragende, functionarissen had dus geen vakopleiding genoten en was daarmee ook niet bezig! Veelzeggende gegevens.

3. Een belangrijk deel van de slotbeschouwing wijdt de werkgroep aan de **personeelssituatie.**
Men acht deze slecht.

'Het denken in termen van pedagogische diagnostiek en een daarop gebaseerd pedagogisch en orthopedagogisch behandelingsplan past eenvoudig niet op de in de kinderbescherming bestaande situatie.'

Dit is ook logisch, als men bedenkt, dat 50 pct. van het personeelskader uit leken bestaat. Men moet zich eens indenken wat het zou betekenen voor b.v. het onderwijs en de medische verzorging in ons land, zo schrijft de werkgroep, als 50 pct. der medewerkers onopgeleid zou zijn!
De arbeidsomstandigheden blijken ongunstig; de werkdagen blijken in 4 inrichtingen acht uur te zijn. In de overige 34 inrichtingen variëren deze van elf tot dertien en een half uur per dag; de salariëring is laag, vergeleken bij de beloning in andere takken van bedrijf; de woonruimte in het merendeel der inrichtingen is zeer beperkt en onvrij.
Leest men de in de bovenstaande drie punten weergegeven conclusies nog eens over, dan is het wel duidelijk, waarom de werkgroep zijn doel, nl. het aangeven van richtlijnen voor differentiatie, niet kan bereiken. Voor 'verfijning' van het werk, voor het ontwikkelen van methoden is nodig een basis van goed functionerende inrichtingen, voorzien van en bezet door een goed opgeleid personeelskader, zeker in de hogere functies.
Deze basis nu is in slechts weinige inrichtingen aanwezig.
Uit het bovengegeven materiaal dringt zich de conclusie op, dat het in onze kinderbescherming ontbreekt aan doelbewust gericht beleid.
Men krijgt uit het materiaal de indruk, dat in het merendeel der tehuizen en inrichtingen de toevalligheidsfactor, het trial and error element, een zeer dominante rol vervult.
Dit element blijkt in de kinderbescherming een veel groter rol te spelen dan in welke andere tak van bedrijf ook. Het bedrijfsleven streeft ernaar om met inschakeling van de wetenschap een zo goed en goedkoop mogelijk produkt te vervaardigen. Men mag ervan uitgaan, dat in de kinderbescherming door honderden medewerkers er dag en jaar naar gestreefd wordt eveneens een goed 'produkt' af te leveren, een jong mens, opgewassen tegen de eisen van het leven en met reële kansen op geluk.
Het rapport van de werkgroep maakt ons wel duidelijk, dat het 'produktie'-proces in de Nederlandse kinderbescherming aanzienlijk verstoord is en niet aangepast aan de eisen des tijds.
Men vraagt zich af hoe dit komt.
Het rapport stelt deze vraag niet; het presenteert feiten en conclusies, die op deze feiten stoelen, nl. **gebrek aan beleid, gebrek aan organisatie** en een **ontoereikend personeelskader van hoog tot laag.**
In de oorzaken, die aan deze toestand ten grondslag liggen, heeft zich wel verdiept de secretaris-generaal van de internationale unie voor kinderbescherming, de Nederlander D. Q. R. Mulock Houwer, in 'International Child Welfare Review', vol. XIII, no. 1.
De heer Mulock Houwer somt acht oorzaken op. Het is ondoenlijk deze alle acht hier weer te geven. Volkomen subjectief doe ik een keuze uit, naar wat mijns inziens, de meest elementaire oorzaken zijn, die de schrijver aangeeft.

1. Eén van de belangrijkste oorzaken is, dat de groepsfederaties, verenigd in de Nationale Federatie, hebben verzuimd een stelsel van normen te formuleren, waaraan aangesloten instellingen dienen te voldoen om toegelaten te worden tot het lidmaatschap. Deze normen dienen er te zijn, zowel voor het preventieve werk, als voor de gezinsverpleging, de inrichtingsverpleging, de nazorg, etc.

2. *Het toezicht door de rijksoverheid is aan grote belemmeringen onderhevig. Zo gauw de rijksinspectie zich nl. inlaat met problemen, welke niet onmiddellijk te maken hebben met de naleving van de door de rijksoverheid gestelde formele voorwaarden (brandtrappen, tandenborstelbekers, vloeroppervlak per kind etc.), voelen de particuliere instellingen dit als een bemoeienis met hun werk, die zij niet toestaan. Dit leidt dan onmiddellijk tot politieke reacties en druk!!*

De heer Mulock Houwer merkt dan vervolgens op, dat de volstrekte pedagogische vrijheid in de particuliere kinderbescherming, een federatie van vrije organisaties, overigens niet heeft gebracht tot het opstellen van een stelsel van normen waaraan de aangeslotenen verplicht zijn zich te houden, hetgeen betekent, dat **constructief beleid** en **het bepalen van een ontwikkelingslijn** onmogelijk is.

3. *Eén van de andere redenen is, het gebrek aan inzicht in de eisen, die een modern kinderbeschermingsbeleid stelt, bij de besturen van instellingen en tehuizen.*
Bovendien signaleert schrijver het gebrek aan toereikende hulp die deze besturen van hun groepsfederaties ontvangen.

4. *Eén van de struikelblokken is ook het gebrek aan contact tussen universiteit en de opvoeding in internaten, waardoor de internaten de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek in sterke mate ontberen.*

De heer Mulock Houwer geeft verder nog een aantal oorzaken, maar m.i. zijn de vier bovenstaande de belangrijkste en zal de schrijver deze ook wel niet voor niets als zijn eerste vier punten hebben geformuleerd. Met de heldere formulering van deze vier punten kunnen we het overigens voorlopig doen.
Tussen de opdracht tot het instellen van het onderhavige onderzoek en het publiceren van de resultaten ligt een periode van negen jaar.
De vraag komt op, of het materiaal nu niet verouderd is.
Uiteraard voltrekken er zich veranderingen in de kinderbescherming. Een toenemend aantal inrichtingen gaat gebruik maken van de adviezen van de Voorlichtingsraad voor de Voeding, er worden steeds meer specialisten in het werk ingeschakeld (psychologen, psychiaters), bouwsubsidies van het Ministerie van Justitie doen nuttig werk bij nieuwbouw en restauratie van internaten, het Ministerie van Justitie hanteert thans een subsidie-regeling, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen internaten voor zgn. normale jeugd, voor kinderen met opvoedingsmoeilijkheden en voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen; Justitie stelt daarbij gedifferentieerde eisen; er werden nieuwe inrichtingen geopend voor kinderen met opvoedingsmoeilijkheden, de samenwerking met de eigen ouders van de kinderen kwam steeds meer in de aandacht, maar nochtans waarschuwt de heer L. H. Fontein, directeur van de Maatschappij 'Zandbergen', er tegen het rapport als verouderd te zien als hij in 'De Koepel' van april 1960 schrijft (blz. 138):

'Maar veel van wat deze commissie ons, zoals een goede vriend betaamt, als onze feilen voorhoudt, is nog volledig realiteit in onze dagen.'

wantoestanden?

Wie dit rapport leest komt deze inderdaad tegen. Het heeft geen zin dit te ontkennen of te bestrijden. Wie echter sensationele feiten zoekt, moet het rapport niet lezen. Zij zijn er niet en zonder deze is het al schokkend genoeg.
De sensationele publiciteit, die aan het rapport werd gewijd, heeft de Nederlandse kinderbescherming niet verdiend en nochtans m.i. aan zichzelf te danken.
Het verdiende deze niet omdat het de Nederlandse kinderbescherming zelf is geweest die opdracht gaf tot het onderzoek, de deuren opende voor een team deskundige 'pottenkijkers' en bovendien de moed opbracht de, voor een belangrijk deel ongunstige bevindingen, voor een ieder toegankelijk te publiceren.

Het verdiende deze ook niet omdat in deze publikaties niet of nauwelijks aan bod kwam de grote inspanning, die het personeel in de inrichtingen en tehuizen zich dagelijks getroost om de zaken nog te laten zijn zoals ze zijn.
De Nederlandse kinderbescherming heeft nochtans deze sensationele publiciteit, die de zaak waarvoor we staan en de mensen die er in werken onnodig afbreuk deed, aan zichzelf te danken, omdat de Nationale Federatie zondigde tegen de regels van public-relationship.
Het is kennelijk de bedoeling geweest geschrift 31 op onopvallende wijze verkrijgbaar te stellen. Dit is een begrijpelijke neiging, want niemand hangt graag de vuile was uit.
Toen de neiging tot daad werd, bleek hoe funest deze was.
De verschijning van dit geschrift had gepaard dienen te gaan met een persconferentie, waar het gerapporteerde tegen de juiste achtergronden gesteld had kunnen worden en een stuk positieve publiciteit had kunnen inhouden.
De persconferentie is er wel geweest, maar te laat en toen was het kwaad reeds geschied; het rapport van de werkgroep wijst dan ook niet voor niets heen naar een gebrekkig beleid.
Inmiddels bleef de kinderbescherming niet staan bij een constatering van de feiten. Geschokt door de aangetroffen situatie benoemde de Nationale Federatie voor Kinderbescherming een commissie, bestaande uit de heren mr. M. B. van de Werk, broeder Amantius L. H. Fontein, die zich bezon over de vraag wat er nu diende te geschieden. De voorstellen werden neergelegd in een rapport, getiteld: 'Enige gedachten over de toekomstige structuur van de kinderbescherming in Nederland'.
Het rapport werd uitgebracht in oktober 1959.
In het volgend artikel zal ik trachten weer te geven welke de gedachten van deze commissie zijn.

H. J. BEUKE

gemeenschappen in beweging

rede uitgesproken door mej. l. hijmans voor de vara-microfoon op zaterdag 17 september 1960

Bij de titel 'gemeenschappen in beweging' zou men willen denken aan een soort volksverhuizing of iets dergelijks: aan een samen-op-pad-gaan van grote groepen mensen. Die indruk wordt nog versterkt wanneer men dan het rapport van de Dr. Wiardi Beckmanstichting openslaat, dat dezer dagen bij de Arbeiderspers verschijnt in de serie Maatschappelijke Vraagstukken. Het draagt deze titel en bestaat uit drie delen, die heten: terreinverkenning, wegen en kanalen, uitzicht.

Inderdaad handelt dit rapport in zekere zin over grote groepen mensen, die 'samen op pad' zijn — die terrein verkennen, die wegen zoeken. Slechts een klein aantal van hen verlaat daartoe echter de streek waar zij thuis horen — de meesten blijven waar zij zijn: in hun eigen dorp en streek, hun eigen samenleving. Het is die eigen samenleving, die in beweging is: die uiterlijk en innerlijk verandert.

Nu zijn maatschappelijke veranderingen in de tegenwoordige tijd geen speciale bijzonderheid, die bepaalde gemeenschappen kenmerkt. Onze maatschappij is, vooral sinds de tweede wereldoorlog, zó beweeglijk en ingewikkeld geworden, dat wij ons daar allemaal en overal van bewust zijn: in heel Nederland, in Europa en zeker ook daarbuiten!
Wat ons hier op dit moment echter bezighoudt is één bijzonder aspect van de ontwikkeling van de samenleving. En wel het aspect van het doelbewust en volgens van tevoren doordachte lijnen, versnellen van de ontwikkeling van een bepaald gebied.

Er zijn in ons land een aantal streken, waar de welvaart ten achter bleef bij die in overig Nederland. Die streken liggen in Groningen, in Drenthe, in Friesland, in het noorden van Overijssel, in de kop van Noord-Holland en in Brabant en Limburg. Voor die gebieden worden sinds 1952 door de overheid maatregelen getroffen om een versnelde ontwikkeling te bevorderen: in de eerste plaats economisch, maar tegelijkertijd ook sociaal. De mens kan immers niet leven bij brood alleen. Wie door industrialisatie, door betere verbindingen en andere dergelijke voorzieningen, de welvaart van een gebied wil verhogen, weet dat de bewoners van dat gebied zich ook onder nieuwe, gunstiger omstandigheden moeten kunnen 'welbevinden' — het gevoel moeten hebben dat hun samenleving wat men noemt 'leefbaar' is. Als het goed is, gaat economische hulp hand in hand met 'samenlevingshulp'.

In de Nederlandse ontwikkelingsgebieden — tegenwoordig probleemgebieden — brengt niet alleen de versnelde industrialisatie — (die zich meer en meer in de grotere centra concentreert) — maar ook de ruilverkaveling en de modernisering van het agrarisch

bedrijf, de migratie en de pendel, gemeenschappen in beweging. Vak- en standsorganisaties, kerken en andere groepen en instanties worden door deze veranderingen aangeraakt. En de bevolking komt geleidelijk tot een bewuste her-oriëntering in het sociale vlak. Men maakt kennis met nieuwe mogelijkheden, en allerlei nieuwe behoeften doen zich gelden: op cultureel, maatschappelijk en hygiënisch terrein, op het gebied van onderwijs, beroepsopleiding, vrijetijdsbesteding, verenigingsleven enz.

Werk- en woonplaats liggen soms ver van elkaar; sommige dorpen worden te klein om nog als zelfstandige eenheden het eigen gezelligheids- en verenigingsleven te kunnen dragen; andere weer groeien zo snel dat men elkaar niet meer kent.

In het verleden leidde zo'n versnelde economische ontwikkeling hier en daar tot sociale ontwrichting. Om dit nu te voorkomen en om een doeltreffend kader te bieden voor de sociale ontwikkeling van de daar wonende gemeenschappen werd op initiatief van en gestimuleerd door de rijksoverheid, voor de ontwikkelingsgebieden een proces van sociale opbouw op gang gebracht, waaraan de naam: 'sociale planning' werd verbonden. Met sociale planning wordt dan niet bedoeld het vooraf opmaken van een 'blauwdruk' waaruit kan worden afgelezen hoe de samenleving in kwestie er over x jaren uit zou moeten zien. Integendeel: *sociale planning heeft tot doel de voorwaarden te scheppen voor een zo harmonisch mogelijke sociale ontwikkeling van de samenleving van een bepaalde streek. En dat dan door middel van een voortdurend beraad over het geheel van activiteiten en voorzieningen dat in zo'n streek nodig kan zijn — zódanig, dat de gemeenschappen, die in die streek een verantwoordelijke rol kunnen meespelen, ook in staat worden gesteld om zelf hun sociale problemen op te lossen en om goede onderlinge relaties op te bouwen.*

Zo wordt, kort samengevat, doel en inhoud van het begrip sociale planning in het rapport van de Dr. Wiardi Beckmanstichting aangegeven. In deze zin opgevat, heeft sociale planning belangrijke elementen van wat in het algemeen wordt aangeduid als 'maatschappelijk opbouwwerk'. Het is een opbouw-van-onderop; gebaseerd op het principe: helpt uzelf en dan zult u verder geholpen worden — als dat nodig is — maar doe het sámen ('in voortdurend beraad') en bekijk het belang van de héle samenleving van het dorp en de streek. Sociale planning is ook een hulpmiddel in het kader van het nationale maatschappelijke beleid en als zodanig is deze werkwijze nog in een experimenteel stadium; men zoekt: nationaal en provinciaal en gemeentelijk, nog steeds de juiste vorm.

Een van de grote moeilijkheden is, dat in de bijzondere maatregelen voor deze gebieden twee naar hun wezen zo heel verschillende dingen hand in hand moeten gaan: een economisch ontwikkelingsprogramma en een proces van sociale opbouw, of sociale planning — zoals het nu eenmaal genoemd wordt.

Economische hulp heeft veel tastbare middelen: je kunt de behoeften becijferen, die in materiaal, mankracht en geld omrekenen; plannen op papier zetten en die in etappes uitvoeren. Je kunt de gegevens op één centraal punt bijeenhouden en snel correcties aanbrengen als er iets niet blijkt te kloppen. Maar hoe kan men van buiten af maatregelen treffen om de bewoners van een bepaalde streek te helpen zich onder nieuwe omstandigheden 'wel te bevinden'?

Het gemeenschapsleven leent zich niet voor blauwdrukken en voor het uitzetten van een serie bewerkingen-volgens-plan. Een econoom, die in de sociale planning verzeild geraakt was, typeerde het verloop van die bezigheid eens als 'omwegproduktie' — waar dan nog bij komt dat men, als eenmaal een stukje opbouw op gang komt, nooit tevoren kan bekijken hoe lang de omweg zal zijn en langs welke zijpaadjes hij ons zal voeren, vóórdat er een resultaat tevoorschijn komt dat ook voor buitenstaanders als 'produkt' te herkennen is — of dat nu een dorpshuis is, of een plaatselijke stichting

voor maatschappelijk werk of een rijdende bibliotheek. Soms komen de plaatselijke groeperingen in een dorp bij elkaar om het éne tot stand te brengen — en komt er uiteindelijk iets heel anders te voorschijn, — of helemaal niets, omdat het niet gelukt is om samen de kloof tussen wensen en mogelijkheden te overbruggen.

Het is vooral vanuit deze problematiek dat de studiecommissie van de Dr. Wiardi Beckmanstichting zich in het experiment van de sociale planning in de Nederlandse ontwikkelingsgebieden heeft verdiept. Bij het gereedkomen van het rapport was juist de eerste fase van dit experiment afgesloten. Thans zijn de negen oorspronkelijke ontwikkelingsgebieden merendeels opgenomen in de zogenaamde probleemgebieden, welke de gehele drie noordelijke provincies plus een gedeelte van Overijssel, Noord-Holland en van Limburg omvatten. Tegelijkertijd heeft de rijksoverheid de verantwoordelijkheid voor de sociale planning veel sterker dan tevoren gelegd bij de provinciale instanties. Hiermee is het experiment in een nieuwe fase gekomen.

Het rapport 'Gemeenschappen in beweging' beoogt een critisch overzicht te geven van het verloop van de sociale planning in die eerste fase, die dus ongeveer een zesjarige periode omvat. Aan de hand van de in die periode opgedane ervaringen wordt dan nagegaan hòe men een proces van sociale planning zo goed mogelijk aan zijn doelstelling kan doen beantwoorden — dus zò dat de betrokken bevolking daarin een werkzaam aandeel heeft. Ook aan de beleidsvragen, die dit alles oproept voor de bestuurlijke organen van rijk, provincie en gemeente, wordt aandacht besteed. En dat blijkt wel een van de moeilijkste punten in de hele opzet te zijn. Hoe is een levensechte verwezenlijking van het principe van de zelfwerkzaamheid van 'de bevolking' in te passen in onze bestuurlijke apparatuur, met zijn eigen tradities en spelregels. En hoe komen al die groepen en groepjes tot een formulering van maatschappelijke moeilijkheden en verlangens? Hoe moeten provinciale besturen en gemeentebesturen de algemene richtlijnen van het landelijke beleid zò 'vertalen' dat men er plaatselijk iets mee kan doen? En welke vorm moet men geven aan dat 'voortdurend beraad', waarin de stem van de bevolking in al haar verscheidenheid moet kunnen dóórklinken en dat zo'n essentieel onderdeel van de sociale planning is? Vragen, waarop in de achter ons liggende periode het antwoord nog niet gevonden is, en die nu belangrijker zijn dan ooit, wil het eenmaal begonnen experiment de kans krijgen om in zijn juiste waarde voor de praktijk zichtbaar te worden. Bovendien: er is heel wat veranderd in en om de ontwikkelingsgebieden in die zes jaar. Niet alleen zijn er allerlei voorzieningen en werkzaamheden op breed sociaal terrein tot stand gekomen; er is ook veel inzicht gegroeid en een gevoel van 'meer te kunnen dan men zelf dacht'. Het aantal organisaties en het beroepskader hebben zich snel uitgebreid, op allerlei terreinen, bij de gemeenten en in de kerkelijke en particuliere sfeer. Aan de ene kant bergt deze groei het gevaar van versnippering en verzuiling in zich, maar aan de andere kant biedt een bij elkaar brengen van verantwoordelijkheden voor overleg en samenwerking mogelijkheden, die er eerst niet waren. Toen met het experiment van de sociale planning werd begonnen, was het daarvoor noodzakelijke commissiewerk nauwelijks op gang te krijgen: het vinden van de juiste contacten met 'de bevolking', met kerkelijke en andere groepen, b.v. voor een gemeentelijk overleg, bleek zo moeilijk dat men daar in sommige gevallen al direct op strandde. Langzamerhand kan de overheid aan de organisaties, die namens de gemeenschap optreden ook hogere eisen van doelmatige medewerking stellen, en hen nauwer bij de maatschappelijke opbouw betrekken.

In dit licht gezien zijn de eerste hoofdstukken van het rapport 'Gemeenschappen in beweging' vooral van belang om nog eens na te gaan 'hoe het allemaal groeide'. Eerst wordt de situatie, waarin het proces van de sociale planning zich moest gaan voltrekken, als het ware in kaart gebracht. De veranderingen, die zich in enkele typen van gebieden in ons land kunnen voordoen worden geschetst, met de vragen, die

daaruit op sociaal terrein kunnen voortkomen. Dan wordt beschreven hoe de sociale planning in de ontwikkelingsgebieden oorspronkelijk werd opgezet en welke organisatorische en financiële voorzieningen de rijksoverheid hiervoor heeft getroffen. Doordat de financiële voorzieningen, in de vorm van extra subsidies, onder andere voor gebouwen (zoals dorpshuizen, kruisgebouwen, e.d.) het meest de aandacht trekken, lijkt het wel eens alsof het bij de sociale planning alleen of in de eerste plaats om gebouwen gaat. Uit het voorafgaande is wel duidelijk dat dit niet het geval is, en dat, al naar de behoeften in een gebied, heel uiteenlopende activiteiten bijzondere aandacht vragen. De inventarisatie van mogelijkheden, met kanttekeningen over de wijze waarop zij in het kader van de sociale planning aan de orde kunnen komen, aan het slot van het eerste deel van het rapport, geeft daar een rijk geschakeerd beeld van.

Veel meer dan in dat eerste gedeelte komt echter het wezenlijke karakter van de sociale planning tot uiting in de hoofdstukken over plaatselijke opbouw en die over het overleg op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau. Hierin zijn allerlei ervaringen uit de praktijk verwerkt en is ook getracht hier en daar, aan de hand van die ervaringen, enkele aanwijzingen te geven voor een zo goed mogelijke uitwerking van het 'zelf doen'. Hier blijkt pas goed hoe dit gehele werk valt en staat met allerlei onvoorzienbare factoren: met menselijke verhoudingen en waarden; met zekerheden en onzekerheden. En wanneer men dan ook nog de lange lijsten van organisaties en diensten ziet, waarmee men te maken kan krijgen wanneer men recht wil doen aan allen, die zich voor het sociaal welzijn van een streek verantwoordelijk voelen, dan wordt het wel heel duidelijk dat het experiment van de sociale planning er een van lange adem zal moeten zijn — en van veel zoeken en vaak opnieuw proberen. Bij dit gedeelte is een grappig schemaatje gevoegd, dat in zeven stadia het tot stand komen van een dorpshuis in een bepaald dorp in beeld brengt. Het is als een toneelstukje in zes bedrijven, in elk bedrijf wordt — tegen een ander decor — antwoord gezocht op de vragen: wie? wat nu doen? waarheen? — voordat het gordijn valt na de feestelijke opening. Hoeveel tijd en hoeveel besprekingen dat gekost heeft staat er niet bij. Wèl blijkt dat men er met de zevende stap — die van de feestelijke opening — nog niet is.

Nu het dak voor het gemeenschapsleven er is, komt immers nog de vraag welke nieuwe mogelijkheden het biedt voor de plaatselijke verenigingen, voor jeugdwerk en culturele activiteiten? Zo gezien is het totstandkomen van dit centrum pas een eerste stap en wellicht voor dat dorp het begin van allerlei vernieuwingen.

Voor dit alles is tijd nodig — en geld — en ook rust in de werkwijze. Daarvoor wordt gepleit in de slotbeschouwingen onder de titel 'uitzicht'. De ervaringen, in ontwikkelingsgebieden en probleemgebieden opgedaan met de sociale planning, kunnen van grote waarde zijn. Niet alleen voor de bevolking van die gebieden, maar zeker ook voor de algemene beleidsvorming van de overheid en de kerkelijke en particuliere organisaties; en in de toekomst wellicht ook voor andere gebieden, die door bijzondere omstandigheden voor de noodzaak van een heroriëntering op sociaal gebied worden gesteld. Niet alleen de positieve resultaten zijn belangrijk; ook de moeilijkheden en de teleurstellingen kunnen enorm waardevolle aanwijzingen geven voor de toekomst.

Reeds bij het critisch overzien van die eerste fase van het werk in de ontwikkelingsgebieden, komen enkele kernpunten naar voren, die ook in de huidige fase belangrijk zijn, onder andere voor een verdere democratisering van de sociale planning. Deze kernpunten zijn als afsluiting nog eens puntsgewijze samengevat en hebben vooral betrekking op het evenwicht, dat bewaard moet blijven tussen: aan de ene kant de decentralisatie naar het provinciale vlak; en aan de andere kant de verantwoordelijkheid van de centrale overheid voor een harmonische ontwikkeling en voor een rechtvaardige verdeling van de beschikbare middelen. Ook wordt aandacht gevraagd voor goed overleg op provinciaal niveau, waarin zowel de verschillende diensten en werk-

soorten, als de verschillende organisaties en instellingen van overheid en bevolking betrokken zijn; en tenslotte worden enkele suggesties gedaan voor een soepel verloop van de meer officiële, subsidietechnische kant.

Het rapport eindigt dan als volgt: *In dit rapport is de nadruk gelegd op de omstandigheid dat sociale planning, in die gebieden waar zich ingrijpende wijzigingen voltrekken, nodig kan zijn. Dit moet echter niet worden opgevat als zouden zij die aan de opstelling van dit rapport hebben meegewerkt, twijfelen aan de spankracht en het initiatief van de bevolking. De opvatting over de sociale planning, zoals deze in het rapport naar voren is gebracht, berust op het vertrouwen, dat onder de bevolking zèlf de krachten aanwezig zijn om aan de veranderende omstandigheden het hoofd te bieden. De sociale planning beoogt aan deze krachten zo groot mogelijke ontplooiingskansen te geven, en de nadelen van een ongecoördineerde ontwikkeling te vermijden. Om op deze wijze de weerbaarheid te versterken van mens en groep in gemeenschappen in beweging.*

Wie kan pleeggezin dat twee van onze voogdijpupillen in huis nam, helpen aan een goed bed (of twee bedden boven elkaar) en/of een stevige matras?

Het Centraal Bureau van Humanitas (J. W. Brouwersstraat 16 te Amsterdam) ontvangt hierover gaarne bericht.

GEZINSVERZORGING

landelijke contactdag leidsters gezinsverzorging 31 mei 1960

programma: de films 'keine zeit' en 'roots of happiness'

In overleg met de dames W. Huslage-Roeland, Amersfoort, P. Koning-de Boer, Haarlem, M. J. van Lelyveld van Cingelshouck, Amsterdam, en W. van Seters, Dordrecht, werd het programma voor deze dag opgezet. De bedoelingen van dit overleg moeten voornamelijk gezocht worden in het feit te kunnen nagaan in welke vorm deze kontaktdagen voor de praktijk hun grootste nut kunnen hebben.
In het vooroverleg bleek reeds duidelijk dat men aan het onderlinge kontakt op deze dagen grote waarde hechtte. Met een zo veel mogelijk wisselend programma (meer verschillend naar vorm dan naar inhoud) meende men aan dit kontakt inhoud te moeten geven.
Uit verschillende voorstellen werd voor deze dag de keuze bepaald op film met discussie. De beide vertoonde films, de duitse film 'Keine Zeit' zowel als de amerikaanse, op Porto Rico spelende film, behandelden opvoedingssituaties.
In de duitse film heeft een klein jongetje, Ticky, niet die aandacht van zijn ouders, die een kleuter nodig heeft. Zij hebben geen tijd! Vader is een druk zakenman en moeder 'wil nog wat aan d'r leven hebben'. In boeiende beelden confronteert de film ons met onze jachtige tijd, waarin men voor elkaar geen tijd heeft.
De amerikaanse film geeft een geheel ander beeld. In al zijn pracht wordt ons Porto Rico en haar bevolking vertoond. De natuur neemt er de mens in haar fascinerend ritme op. De harmonie tussen kind en omgeving is vaak zo volmaakt, dat opvoeden hier een eenvoudige zaak schijnt. Toch doen zich ook hier excessen voor, als de mens de harmonie, die de omgeving hem biedt, niet in zichzelf kan vinden.
Er zat voldoende discussiestof in, zowel in het behandelde probleem als in de verschillen tussen de beide culturen.

Aan de twee gevormde groepen werden de volgende vragen ter discussie voorgelegd:

1. Vindt u het nodig, dat ouders veel tijd besteden aan hun kinderen?

2. a) Acht u de kinderperiode in een mensenleven inderdaad zo belangrijk, dat het latere leven hierdoor blijvend wordt beïnvloed?
Is het gezin en het kinderspel zo belangrijk?

b) Vindt u, dat een volwassen mens verantwoordelijkheid moet dragen voor eigen daden?
(Dit in verband met eventuele opvoedingstekorten!)

3. Zullen de gezinsverzorgsters/-helpsters deze problemen moeten kennen om in de gezinnen het juiste begrip voor bepaalde situaties te kunnen opbrengen?

Op welke wijze zouden zij dan het begrip voor deze dingen het best leren begrijpen en hanteren?
In de grote groep werd over de discussies in kleiner verband verslag uitgebracht. Onder leiding van mevrouw Krop vond hierna een algemene discussie plaats.
Hierover kan in grote lijnen het volgende gezegd worden.
Tijd is niet de allesoverheersende faktor in het kontakt met het kind. Belangrijker is de aandacht, de liefdevolle aandacht, van de ouder voor het kind. Aandacht reikt hoger dan tijd-hebben-voor.
Er kan ook een te veel aan aandacht zijn; in de kleine samenleving, die het gezin is, zal de aandacht voor elkaar steeds aanwezig dienen te zijn.
Het grote belang van de kinderperiode in een mensenleven werd duidelijk in de discussie gesteld. Het feit echter, dat de weg naar de volwassenheid een rijpingsproces is, waarin de zelfverwezenlijking, verantwoordelijkheid leren aanvaarden voor eigen daden, een belangrijke rol speelt, brengt mee dat de mens in staat geacht moet worden de negatieve invloeden uit de jeugd te kunnen overwinnen.
Te veel worden tegenwoordig de tekorten van de mens op jeugdmoeilijkheden geschoven.
Spreekt men over 'de weg naar de volwassenheid', dan lijkt het alsof we een vastomlijnd doel voor ogen hebben.
Kunnen we inderdaad spreken van dé volwassenheid? Is volwassenheid niet veel eerder een groeiproces, een steeds-op-weg-zijn-naar, waarmee ieder mens op zijn manier en met zijn mogelijkheden bezig is?
Om filosofische beschouwingen te vermijden werd volstaan met de constatering dat we hier met een boeiend probleem te maken hebben, waarbij we de geestelijke groei toch wel als wezenlijk element mogen aanvaarden.
Over het feit, dat de gezinsverzorgster met bepaalde gezinsproblemen op de hoogte moet zijn, bestond geen verschil van mening.
Moeilijker werd de vraag op welke wijze de gezinsverzorgster bij slechte verhoudingen in het gezin een positieve inbreng kan hebben.
Het kernpunt in beide films was: warmte, liefde voor elkaar. Als de warmte in een gezin ontbreekt, kan de gezinsverzorgster deze dan stimuleren of opwekken? Heel belangrijk is, dat de gezinsverzorgster een gevoeligheid ontwikkelt voor de verhoudingen, voor haar eigen taak en voor die van de gezinsleden. Zij zal hierbij niet alleen moeten letten op moeder's taak in het gezin, hoe omvangrijk die ook moge zijn, doch zij zal oog moeten hebben voor de positie van alle gezinsleden. Hier heeft ook de leidster een grote taak.
Van de gezinsverzorgster wordt verwacht, dat zij een beetje maatschappelijk werkster is, dat zij situaties kan observeren en konstateren.
Van de gezinsverzorgster mag en kan niet verwacht worden, dat zij tot het oplossen van bepaalde problemen overgaat. Deze verantwoordelijkheid zal in de praktijk te groot blijken te zijn, terwijl zij daardoor in het uitvoeren van haar dagelijks werk belemmerd zou kunnen worden.
Daarom blijft het samenspel tussen leidster en gezinsverzorgster, -helpster, noodzakelijk.
De verzorgsters en helpsters zal duidelijk moeten zijn, dat deze taak zeer beslist anders ligt dan de functie van dienstbode.
Door een aantal leidsters werd in dit verband gepleit voor het organiseren van bijeenkomsten, waarbij de leidster in een gezellige, open sfeer kontakt kan hebben met de gezinsverzorgsters en -helpsters. In veel afdelingen vinden deze bijeenkomsten reeds plaats.
Ter afsluiting van de discussie werd besloten, dat iedereen zoveel mogelijk aan het 'warmte-vraagstuk' aandacht zou besteden. Aan de hand van de ervaringen zou men trachten notities te maken van gevallen, waarbij deze warmte bij de gezinsleden

duidelijk aanwezig dan wel nagenoeg afwezig schijnt te zijn. In volgende bijeenkomsten zal aan de verhoudingen in het gezin, die zo nauw met het werk van de gezinsverzorging verbonden zijn, zeker meer aandacht worden besteed.
Tot slot nog enkele aantekeningen over de 'enquête' die aan het einde van deze kontaktdag gehouden werd.
Gezien het feit, dat voor een gezamenlijke kritische nabeschouwing de tijd zou ontbreken, werden, om tóch een indruk te krijgen van de deelneemsters over deze kontaktdag een aantal vragen gesteld, die men allen schriftelijk beantwoordde. Uit deze 'enquête' menen wij de volgende conclusies te mogen trekken:
a: het medium film heeft ook in deze groep voldaan;
b: het discussiëren in kleine gespreksgroepjes stelt men op prijs;
c: unaniem vond de opzet, om voor iedere kontaktdag overleg met een aantal leidsters te plegen, bijval.
In een nagesprek werd besloten dit vooroverleg met steeds andere leidsters te hebben. Aan de landelijke secretaris werd de keuze overgelaten;
d: zeer positief werd gereageerd op de aanwezigheid van belangstellenden;
e: op grond van het feit dat zes deelneemsters meer dan twee kontaktdagen per jaar wensen en zeven dit aantal voldoende oordelen, kan gesteld worden, dat het aantal voorlopig niet moet worden uitgebreid.
Ontstaat tussentijds behoefte aan een extra-dag dan kan dit zeker overwogen worden;
f: over het algemeen was men tevreden over de wijze, waarop deze dag georganiseerd was.

J. TERLOUW

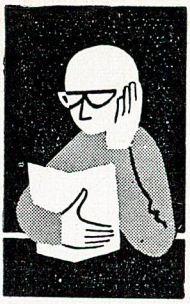

BOEKBESPREKINGEN

kinderboekenweek

29 oktober - 5 november 1960

Kinderen, dat weten we allemaal, hebben een onuitputtelijke fantasie. In de ogen van een kind is een stukje hout een auto, die brommend over het vloerkleed wordt geschoven. Een oud tafelkleed is een koningsmantel, een fietsenschuur een fort en een gordijnroe een geweer.
Het kind heeft nog de mogelijkheid zijn omgeving te zien zoals hij die wil zien, ook al is de realiteit heel anders. Langzamerhand verliest het dit vermogen, of, zo men dat liever wil, het verwerft zich het vermogen de dingen te zien zoals zij zijn, een kunst die typerend is voor de volwassenen (al zijn lang niet alle volwassenen haar steeds machtig!).
Die ontwikkeling van leven in een zelf-geschapen fantasie-wereld tot bestaan in de realiteit is voor het kind ingrijpender dan de volwassenen vaak menen. Het kind wil zijn eigen verbeeldingswereld niet graag loslaten, in ruil voor een werkelijkheid die lang niet altijd aantrekkelijk is. Het verdedigt zijn fantasie-leven. Het gaat soms zelfs zulke fantasie-verhalen vertellen, dat de ouders verbijsterd staan en menen dat het kind liegt. Maar naar volwassen maatstaven gemeten, deed het dat allang: wanneer het zegt dat een blokje hout een auto is, liegt het toch ook? Wanneer het kind zich nu harmonisch ontwikkelt, leert het op den duur de realiteit zien als even boeiend, even schoon en even schrikwekkend als zijn eigen fantasie. Het ziet, dat zijn fantasie en de realiteit niet wezenlijk verschillen, dat het zich niets heeft kunnen dromen, of in de werkelijkheid bestond het al, en vaak nóg fascinerender. Het kind bemerkt dat alle heerlijks dat het zich heeft verbeeld evenzeer bestaat als alle gruwelijks waarover het fantasieën had (want de kinderlijke fantasie kent ook gruwelen, angsten, en dingen waarover het maar beter is niet te praten) en zo blijkt als het ware, dat zijn dromerijen voorbereidingen waren op het leven zelf, dat hem nu in feite laat beleven, wat hij heeft voorgedroomd.
Dit alles heeft tot gevolg, dat lezen voor een kind een nog veel gewichtiger zaak is dan voor een volwassene: het kind traint zich daar óók: het maakt niet via eigen fantasie, maar via die van een ander kennis met het leven; het boek is een tussenvorm tussen zelf gecreëerde droom en buiten het kind staande realiteit. Kinderboeken zijn de parachute die hun val uit ijle droomhoogten naar de reële begane grond moet breken.
Lectuur voor kinderen is daarom niet zomaar een vorm van ontspanning, maar een wezenlijk bestanddeel in de ontwikkeling naar volwassenheid. Daarom zijn er Kinderboekenweken nodig – héél nodig! Er is behoefte aan voorlichting, zowel voor ouders als kinderen.

Tijdens de Kinderboekenweek (29 oktober—5 november) zal in de boekhandel bij aankoop van minstens *f* 2,50 aan Nederlandse kinderboeken een Kinderboekenweekgeschenk worden uitgereikt in de vorm van een bouwplaat, naar ontwerp van Wim Bijmoer, waarvan een Kinderboekenweek-poppenkast kan worden gemaakt. Annie M. G. Schmidt schreef daar een poppenspelletje bij, dat staat afgedrukt in 'De Grabbelton', de kinderboekenkrant die gratis in de boekhandel is te krijgen. Deze catalogus van verantwoorde kinderboeken wordt met de grootste zorg samengesteld door een redactie, die daartoe van de gehele kinderboekenproduktie kennis neemt, en het beste uitzoekt.
Op de lagere scholen wordt een boekenlijstje verspreid: 'De Wiekslag', samengesteld door het bureau Boek en Jeugd der Centrale Vereniging voor Openbare Bibliotheken, waarin die boeken zijn opgenomen die aan hoge eisen voldoen, terwijl volledig rekening is gehouden met alle levensbeschouwingen.
Door de Commissie voor de Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, organisatrice van de Kinderboekenweek, is een prijs van *f* 1000,— ingesteld voor het kinderboek van het jaar, uit te reiken aan de schrijver of schrijfster die naar het oordeel van een jury in het afgelopen jaar het beste Nederlandse kinderboek schreef. De jury bestaat dit jaar uit de dames J. G. Daane en W. Hora Adema en de heren Jean Dulieu, Aart Romijn en A. Welling. Zodoende zal, naar valt te hopen, het peil van het Nederlandse kinderboek verder kunnen worden verbeterd.

tips voor televisie in het gezin

In kringen van volksontwikkeling en jeugdvormingsorganisaties in ons land heeft men zich uitvoerig bezig gehouden met de vraag op welke wijze de massa van televisiekijkers een advies kan worden gegeven voor een goed gebruik van televisie in het gezin.
Aan de hand van ervaringen in binnen- en buitenland is onder auspiciën van de TV-Commissie der Nederlandse Jeugd Gemeenschap een brochure gereed gekomen, waarin op prettige en instructieve wijze met woorden en illustraties het probleem televisiekijken in het gezin benaderd wordt.
De besturen van het Nederlands Cultureel Contact (waarbij meer dan 60 organisaties op het gebied van volksontwikkeling en kunstbeoefening zijn aangesloten) en het Nationaal Overleg voor Gewestelijke Cultuur (waarin de Gewestelijke Culturele Raden zijn opgenomen) hebben met bovengenoemde uitgave hun volledige instemming betuigd.
Exemplaren van dit boekje kunnen door u worden besteld bij de Nederlandse Jeugd Gemeenschap, Henri Polaklaan 14, Amsterdam. De prijs, zijnde 50 cent per stuk, is zeer laag gehouden. Het boekje komt in uw bezit als u *f* 0,50 stort op giro 55126 van de Nederlandse Jeugdraad, onder vermelding van naam, adres en 'Tips voor televisie in het gezin'.
Een eventueel batig saldo zal aan het jeugdzorgwerk ten goede komen.
Wij hopen dat televisie-kijkend Nederland met dit boekje beter, efficiënter en met winst in plaats van verlies voor het gezinsleven van dit moderne contactmiddel gebruik zal leren maken.

narcotica genot en gevaren

prof. dr. d. h. wester

Reeds eerder kondigden wij van de schrijver zijn boekje 'Lusten en lasten van alcohol' aan, dat als voorlichting en waarschuwing m.b.t. alcoholgebruik van betekenis is. Opnieuw heeft prof. Wester zich gedrongen gevoeld in den brede aandacht te vragen voor enige verdovende middelen, die in deze tijd de volksgezondheid toenemend bedreigen: opium, morfine, heroïne en marihuana.
Het gebruik van het laatste narcoticum blijkt internationaal vooral onder jeugdigen verontrustend toe te nemen. De werking en risico's van het gebruik dezer narcotica worden in dit boekje uiteengezet.
Prof. Wester schrijft duidelijk, levendig en bewogen. Zijn waarschuwing is krachtig en niet mis te verstaan.
Het boekje telt 96 bladzijden. Prijs *f* 2,90. Uitg. Buiten en Schipperhein.

salamander pockets - uitg. querido, amsterdam - prijs f 1,75

joe en lassie, door eric night, vertaling a. greshoff-brunt

Het verhaal van de collie Lassie die wegens geldgebrek door zijn kleine baas Joe moet worden afgestaan. Ondanks de afstand van 400 mijl vlucht de hond van zijn nieuwe tehuis naar zijn baasje en komt na veel avonturen weer thuis, vervuild, uitgeput en gewond. Als de nieuwe eigenaar begrijpt wat dit trouwe dier gepresteerd heeft, wil hij de hond niet terug hebben en Joe en Lassie kunnen bij elkaar blijven, omdat er voortaan genoeg te eten zal zijn. Er schuilt veel humor in het verhaal en het toont zoveel warm begrip voor mens en dier dat allen, die van kinderen en honden houden, Joe en Lassie willen bezitten.

truus de nachtmerrie, door henriëtte van eyk

Truus de nachtmerrie is een klein, ruig, zwart paardje met fosforiserende ogen en doorzichtige vleugels van cellofaan, dat in dienst is van de Opperdromer en tot taak heeft de mensen 's nachts onaangename dromen te bezorgen. Maar Truus rebelleert op een goede dag, ze heeft meelij met de mensen 'aangezien deze het overdag ook al niet zo leuk hebben.'
Maar al haar goede bedoelingen lopen verkeerd uit. In 'Truus de nachtmerrie' doordringen het komische en het tragische elkaar, precies zoals de fantasie en de werkelijkheid elkaar doordringen, en het is deze combinatie die altijd weer aan het werk van Henriëtte van Eyk zijn charme geeft.

gods huizen en gasthuizen, door prof. dr. a. querido

Dit boek laat ons zien dat een ziekenhuis meer is dan een gebouw dat groter of kleiner, mooier of lelijker kan zijn en waarin patiënten met meer of minder succes worden behandeld. Het is de uitdrukking van de houding die in een bepaald tijdsgewricht tegenover de lijder en de hulpbehoevende bestaat, een uitdrukking van de ontwikkeling van de geneeskundige wetenschap en het is ook de uitdrukking van de wijze waarop een bepaalde gemeenschap tegenover de mysteries van ziekte en dood staat.
Op deze wijze opgevat wordt de geschiedenis van het ziekenhuiswezen tot een stuk cultuurgeschiedenis, terwijl ook de hedendaagse vorm en functie van het ziekenhuis begrepen kunnen worden uit het spel van de maatschappelijke krachten van vandaag; zelfs kan met enige waarschijnlijkheid de richting van een toekomstige ontwikkeling worden aangegeven.
De schrijver heeft gedurende vele jaren de gezondheidszorg in verschillende functies gediend en is hoogleraar in de Sociale Geneeskunde aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam.

Verpleegsters- en Ziekenhuiskleding

een

Van Maanen

fabrikaat

Product van ruim een halve eeuw vakmanschap

Fabricage en verkoop:
NAARDERSTRAAT 66
LAREN (N.H.)
Tel. (02953) 5115

Magazijnen:
1e HELMERSSTRAAT 167
AMSTERDAM-W.
Tel. (020) 84089

Leveranciers van alle Ziekenhuistextiel